

DELO NAŠIH ZAVODOV IN DRUŠTEV

Razstava **MLINI REKE GLINŠČICE**

V Mladinskem domu v Boljuncu pri Trstu je bila od 22. aprila do 20. maja 1990 na ogled zgodovinsko-etnološka razstava z naslovom Mlini reke Glinščice. Pripravili so jo domači ljubitelji domoznanstva Silvester Metlika, Miran Bandi in g. Franc Vončina ter atropolog Enrico Halupca z namenom, da ovrednotijo bogato zgodovino mlinarstva na tem območju, ki doslej še ni bila deležna primerne pozornosti. Dolina Glinščice (narečno Klinšce) je bila namreč že v davnih časih znana po svojih mlinih. Teh je bilo od zgornjega toka reke nad Botačem preko Bojunca in vse do izliva v Žaveljski zatok več kot 30 in so služili potrebam širše kraške in istrske okolice. Nekateri izmed njih so obratovali še po zadnji vojni, dokler se niso proti koncu 60-ih let tega stoletja zaradi upada kmetijske dejavnosti na Tržaškem ustavila še zadnja tri mlinska kolesa.

Razstava je nudila zgodovinski pregled razvoja več kot sedem stoletij trajajoče mlinarske dejavnosti s pomočjo arhivskih dokumentov, starih fotografij, časopisnih člankov in mlinarskega orodja. Ekspozate so avtorji nabrali v arhivskih zbirkah Tržaške mestne knjižnice, Državnega arhiva v Trstu, Odseka za zgodovino pri Narodni in študijski knjižnici v Trstu, v fotografskem arhivu Marije Magajne, mnoge pa so dali na razpolago potomci nekdanjih mlinarskih družin. Najstarejši razstavljeni dokument je bil tržaški vicedomski register iz leta 1330, ki vsebuje prvi znani zapis o mlinarstvu v dolini Glinščice. To je prepis kupoprodajne pogodbe, ki sta jo sklenila leta 1276 Puzel de Schwarzenich in Gheraldo de Manisclabo v prisotnosti tržaškega škofa Arlonga v zvezi z mlinom »positum in valle de Caulis sub Bagnolo«. V nadaljni kronološki sekvenci so bili na ogled upravne in davkarske določbe iz tržaških statutov iz leta 1350, reprodukcija

urbarja socerbskega gospostva iz leta 1579 in zemljevid dolinske prafare iz leta 1694, v katerem so poleg cerkev označene tudi lokacije mlinov vzdolž večjega dela Glinščice. Med dokumenti, ki so bili prvič predstavljeni v javnosti, je izstopal doslej še neznani seznam mlinov iz leta 1756. Nastal je zaradi spora med tukajšnjimi mlinarji in oblastmi v zvezi s cesarskim odlokom, ki je tisti čas uvažal drage tehnične inovacije za prilagoditev mlinov nemškemu mlinarskemu sistemu. Seznam obsega poleg imen mlinskih lastnikov in najemnikov tudi podatke o najemninah, številu koles in drugih značilnostih, na podlagi katerih je mogoče oceniti moč in zmogljivosti mlinov. Nadalje so bili med arhivskim gradivom zelo zanimivi še načrt t.i. Cesarskega malna na Kremenki iz leta 1788, načrt za preusmeritev toka Glinščice iz leta 1817 in vrsta spisov, ki so nudili pregled zgodovine Stranj – Žerjalovega malna od leta 1885 do 1968. Avtorjem je delno uspelo zbrati tudi krajevno mlinarsko terminologijo, od predmetov pa so poleg raznega drobnega orodja razstavili tudi še edini ohranjeni mlin. Resnici na ljubo, je bilo glede na tako razširjeno mlinarsko dejavnost skoraj vse do današnjih dni pogrešati bogatejšo zbirko mlinarske opreme, vendar je to treba pripisati neobčutljivosti večine ljudi do tovrstnih starin in vse bolj razširjeni navadi, da se odrabljeno zavrže in prepusti propadu. Vsekakor pa je razstava o tej tipično slovenski dejavnosti privabila lepo število obiskovalcev in vzbudila precejšnjo pozornost v tržaških domoznanstvenskih krogih. Prireditelji nameravajo z raziskovalnim delom nadaljevati v želji, da bi v kratkem lahko izdali tudi popolnejšo monografsko študijo.

Aleksej Kalc

URE SKOZI STOLETJA

Ob razstavi v Narodnem muzeju v Ljubljani

Že domiselno oblikovano vabilo na razstavo Ure skozi stoletja, ki so jo konec decembra 1990 odprli v Narodnem muzeju v Ljubljani in je bila na ogled do konca julija 1991, je

dalo slutiti, da ne gre za katerokoli izmed mnogih razstav, ki jih je moč videti v naših razstaviščih in muzejih. Od leta 1961, ko je Narodni muzej javnosti prvič pokazal svojo